

Archeologisch onderzoek op de uitvalsweg naar Brabant (Gent, O.VI.)

Geert Vermeiren, Marie-Anne Bru, Vanessa Vanderginst & Marjolein Van Der Waa

OVERDRUK UIT:

Kroniek Archaeologia Mediaevalis, Brussel, 2016, nr. 39, p. 148-150.

Archeologisch onderzoek op de uitvalsweg naar Brabant (Gent, O.VI.)

GEERT VERMEIREN, MARIE-ANNE BRU, VANESSA VANDERGINST & MARJOLEIN VAN DER WAA

Eind mei 2015 startte het project voor de wegen- en rioleringswerkzaamheden op de as van de Kouter-Brabantdam tot aan de Vlaanderenstraat in Gent. Deze werken doorkruisen een deel van de middeleeuwse stad. Dit onderzoek verliep gefaseerd en in een eerste fase vond er archeologisch onderzoek plaats in het deel tussen het François Laurentplein en de Zwaardsteeg. Deze zone bevond zich net buiten de Brabant- of Braempoort, een stadspoort die zeker in de late 12de eeuw bestond. Van de poort is geweten dat ze in Doornikse steen was opgetrokken en zowel een hoofdvolume, een brug als nevenstructuren omvatte.

Van 16 november tot 4 december 2015 werd de tweede fase van het archeologisch onderzoek uitgevoerd, dit ter hoogte van de Vogelmarkt. Beide fases werden uitgevoerd met medewerking van het Studiebureau Archeologie en aannemersbedrijf COLAS.

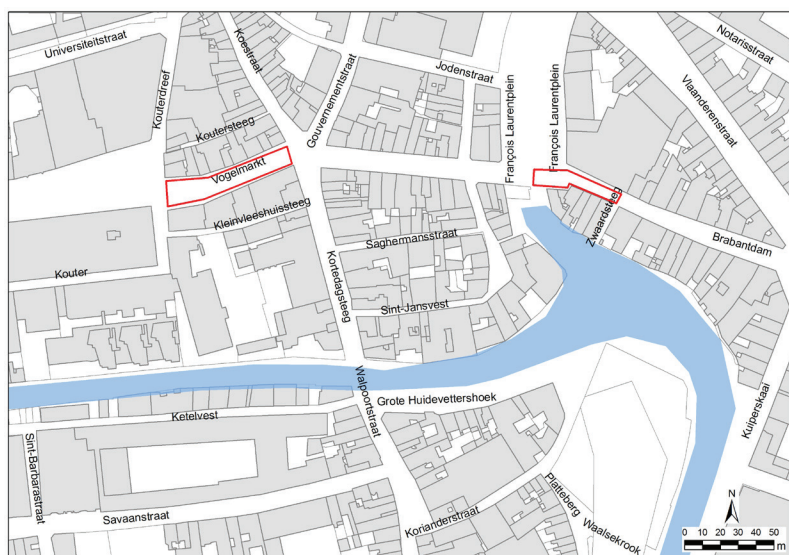

Fig. 1: Situeringsplan met de afbakening van het onderzoek op de Brabantdam en op de Vogelmarkt (Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie).

Het eerste onderzoek situeerde zich van 21 mei tot en met 2 juni 2015, in de zone vanaf het François Laurentplein tot aan de Zwaardsteeg. Hierbij werden in de eerste plaats de overwelvingen van de Schelde blootgelegd. De overwelving van de Nederschelde tussen Brabantdam en Geraard de Duivelsteen was een beslissing van de Gentse gemeenteraad in 1884. Hierbij werd de toenmalige Braambrug (of Brabantbrug) gesloopt. Waarschijnlijk is een muurfragment met bakstenen van groot formaat 29.5/30 x 14 x 6.5/7 cm en opgevoegd met

beige/grijze zandige kalkmortel te interpreteren als een deel van de laatmiddeleeuwse stenen brug die over het water naar de toenmalige stad leidde. De 12de-eeuwse stad Gent was toen binnen de wateren van de Schelde en de gegraven Ketelvest te situeren, thans aan de overzijde van het François Laurentplein richting Kouter. Op het Panoramisch Gezicht op Gent uit 1534 (Stad Gent, STAM), is te zien hoe een toegangspoort, de Braempoort, en brug op deze plaats het restant zijn van de toenmalige stadsafbakening.

Dit maakt dat het opgegraven deel van de Brabantdam net buiten deze poort moet worden gesitueerd, op een uitvalsweg van de stad richting Brussel (Brabant). Zeven kleinere sleuven gaven een langgerekt profiel van deze as. Hierbij werden verschillende oorspronkelijke straatniveaus aangetroffen. Het oudste aangetroffen wegdek bevond zich meer dan 2 m lager dan het huidige wegdek. Dit loopniveau op ca. 5.76 m T.A.W. bestond uit schilfers

en onregelmatige fragmenten Doornikse kalksteen zonder voegmiddel. Bovenop dit wegdek was een laag vuil terechtgekomen om daarna het loopniveau te verhogen met een pakket steriel zand van 0.30 en 0.50 m. Hierboven bevond zich dan een tweede wegdek, met iets ronder gehouwen blokken natuursteen en opnieuw erboven vuilafzetting dat op de straat bleef liggen, gevolgd door een nieuwe verhoging met steriel zand. Dit procédé van aanleggen van een wegdek en het opnieuw ophogen met een pakket zand kon vier maal gevolgd worden en gebeurde relatief snel na elkaar, vooraleer een laatste ophoging de huidige Brabantdam vormde. Het vondstenmateriaal op deze wegdekken is eerder beperkt maar een eerste ruwe datering plaatst het tweede wegdek rond het einde van de 12de of het begin van de 13de eeuw. Het voortdurend ophogen moet gekoppeld worden aan de nabije Schelde die er waarschijnlijk voor zorgde dat het een uitdaging bleef om met droge voeten de stad te verlaten.

Fig. 2: De verschillende straatniveaus en ophogingen op de Brabantdam (Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie).

Bij de tweede fase van het onderzoek, te situeren op de Vogelmarkt, toonde voorafgaandelijk bronnenonderzoek aan dat in deze zone in 1595 op de hoek van de Vogelmarkt en de Kortedagsteeg het Klein Vleeshuis diende gesitueerd te worden. Kadastrale plannen leerden tevens dat de Vogelmarkt zelf een recente aanleg is van wat oorspronkelijk een smal straatje moet geweest zijn dat sinds de middeleeuwen verscheidene malen werd verbreed. Het kreeg zijn huidige benaming in 1812. In 1822 werd dit Klein Vleeshuis afgebroken en verhuisde men de bedrijvigheid naar de leegstaande Wolweverskapel in de Kortedagsteeg.

Al van bij de start van het onderzoek werden muurresten aangetroffen die te linken zijn aan dit Klein Vleeshuis. Dit kenmerkte zich door een vastgestelde lange bakstenen muur met een minimale lengte van 18.20 m en een breedte van gemiddeld 0.80 m, die aan de zuidzijde voorzien was van bepleistering en verschillende afwerkingslagen. Als bijkomende kenmerken waren twee nissen en de kwartronde aanzet van wat vermoedelijk de restant was van een gordelboog of de stijl van een houten plafondbastering. Ook het bakstenen vloerniveau kon op een diepte van ca 8.17 m T.A.W. onder het huidige wegdek geattesteerd worden. De restanten van twee afzaten toonden de aanzet van kelderramen en suggereren dat het

Fig. 3: Overzicht van het onderzoek ter hoogte van de Vogelmarkt met de restanten van het Vleeshuis (Stad Gent, De Zwarte Doos, Stadsarcheologie).

straatniveau vermoedelijk bijna op het zelfde niveau als het huidige moet gesitueerd worden. De kerende muren aan de oost- en westzijde konden niet onderzocht worden. De oostelijke zijde kan vermoedelijk in het verlengde van de huidige rooilijn geplaatst worden. Sonderingen voor de nutsleidingen staven deze hypothese. De westelijke afsluitmuur bevond zich onder het huidige voetpad. De muur was opgetrokken uit bakstenen van 27/28.5 x 12.5 x 6/6.5 cm en opgevoegd met een beige korrelige kalkmortel. Ook in fundering had deze muur dezelfde dikte. Duidelijk is dat voor deze ‘half’-ondergrondse verdieping deels de natuurlijke zavel werd weggegraven en dat deze baksteenmuur tegen de wanden van de uitgraving werd aangelegd. Hierdoor was slechts een zeer smalle aanlegsleuf zichtbaar. Aan de noordzijde van deze muur werden tevens heel wat andere gebouwconstructies aangetroffen. Hiervan getuigen vooral de kelderruimte met trap, een rechthoekige bakstenen beerput en een beerput opgetrokken in Doornikse breuksteen.

Als voorlopige conclusie kunnen we stellen dat inderdaad de resten werden aangetroffen van het 16de-eeuwse Klein Vleeshuis. De baksteenformaten leren ons echter dat het hier geen nieuwbouw betreft maar dat, toch zeker de funderingen, recuperatie zijn van een oudere structuur. Mogelijks gaat het om het gebouw dat nog op het stadsplan van 1534 te zien is. Dit gebouw werd aangepast aan zijn nieuwe functie en de gebouwen die ertegenaan stonden, aan de noordzijde, werden afgebroken. Hierdoor werd het tot dan toe kleine steegje vervangen door een straat van ca. 5-6 m breed.

Los van deze gebouwstructuren werden richting Kouter heel wat kuilen aangetroffen die vermoedelijk gegraven zijn voor de recuperatie van zavel dat gebruikt werd in de bouw. Ter hoogte van de Kouter zelf kon nog over een afstand van 15 m de oorspronkelijke bodemopbouw onderzocht worden. Dankzij bodemkundige analyse kon hieruit afgeleid worden dat hier de middeleeuwse landbouw-/akkerlaag nog bewaard is gebleven.